

Neidentifikované přípravné body

Ladislav Hejdánek

◆ fragment | přípravné poznámky, česky, vznik: 90. léta

◆ fragment | preparatory notes, Czech, origin: 90. léta

[Neidentifikované přípravné body k přednášce] [90. léta]

04

Ffie je myšlenkový podnik aby něčemu porozuměla, musí si vymýšlet. Cílem Však není samo vymýšlení, nýbrž lepší porozumění čemusi, to jsme až dosud nechápali buď vůbec nebo jen neuspokojivě. A protože člověk a tedy i filosof žijí na světě a žijí v určité situaci, je cílem ffie napomáhat tomu, aby člověk (a tedy i filosof) lépe porozuměl světu a také svému místu v něm a svým úkolům, svému poslání v něm.

05

To znamená, že všechno ffické vymýšlení je pokusem o projasnění samotné lidské existence (Jaspers: Existenzerhellung). Ale je možné a smysluplné jen za předpokladu, že vychází z nějaké zkušenosti, že se alespoň čas od času ke zkušenostem vracím a že výsledkem nového, lepšího pochopení je lepší, hlubší zkušenost.

06

Co to vlastně je zkušenost? Každý člověk má nějaké zkušenosti a musí s nimi nějak počítat. Zkušenosti jsou ovšem různé. Archaický člověk měl velmi odlišné zkušenosti od dnešního evropského člověka, a to ne pouze proto, že samá jejich svět je odlišný, jiný, ale především proto, že dokonce i tam, kde je stejný, oba jej prožívali a prožívají odlišně, zakoušejí jej jinak.

07

Víme, že lidé ještě i dnes jsou schopni zakoušet a prožívat svět s krajně subjektivním zabarvením. Zkušenost tedy neznamená nebo alespoň nemusí znamenat nějakou spolehlivou základnu, ale něco důležitého na té „základně“ přece jenom vždycky je. Zkušenost tedy musí být prověřována, kontrolována a pročišťována.

08

Při myšlenkovém zpracovávání zkušenosti existuje zásadně dvojí nebezpečí, První spočívá v tom, že základní zkušeností bude ovlivněno všechno další myšlení, takže výsledkem bude, že jedna zkušenost převládne na ostatními a bude všem ostatním udávat tón. Druhé nebezpečí vypadá jako opak, ale uvidíme, že je jenom zvláštním případem prvního. Jde o to, že si vymyslíme takovou interpretaci našich zkušeností, která si mezi zkušenostmi bude vybírat jen ty které odpovídají jejím základnímu zaměření a tak bude redukovat a potlačovat i některé legitimní zkušenosti.

09

Lze proto říci, že způsob myšlení všeobecně (tedy také vědeckého nebo i laického, nejen filosofického) lze hodnotit podle toho, jak dovede pracovat a vůbec zacházet se zkušenostmi. Zároveň se ukazuje, že zkušenost samotná nikdy není dostatečnou relevancí, a to do té doby, dokud není myšlenkově zpracována, zhodnocena. Pokud se tedy někdo odvolává na zkušenost, musí být vždycky podroben zkoušce, jak s tou zkušeností myšlenkově pracuje. A pokud zase naopak někdo předkládá jen myšlenkové koncepty, musí být prověřen v tom smyslu, na jakých zkušenostech staví.

10

Zvláštním druhem zkušeností jsou zkušenosti s tím, jak dovedeme myšlenkově zpracovávat, hodnotit a prověřovat své zkušenosti. Myšlení je totiž samo o sobě také velikým zážitkem – viz Řekové a jejich uchvácenost vynálezem pojmů a pojmovosti. A pochopitelně to, co jsme řekli o zkušenostech všeobecně, platí také o těchto zvláštních, mimořádných zkušenostech, které lidé mají se svým vlastní

myšlením. Také tyto zkušenosti musí být prověřovány. To náleží vlastně do kapitoly o reflexi, ale nyní se k tomu dostáváme z jiné strany.

11

O reflexi jsme si řekli, že má tři fáze, z nichž první je odstup vědomí či myšlení od sebe a poslední je nový přístup vědomí či myšlení k sobě. Prostřední fáze je ten zvláštní moment, kdy vědomí od sebe odstoupilo, ale ještě se k sobě nevrátilo. Místo vědomí nebo myšlení můžeme mluvit raději o subjektu: je to vlastně sám subjekt, který od sebe odstupuje a zase k sobě přistupuje a který v oné mezifázi je schopen být „mimo sebe“, nebo jinak řečeno, nechat ve své ek-statické fázi reflexe sám sebe za sebou.

12

To, co jsme takto předvedli, je ovšem jistá pojmová konstrukce, navíc poněkud problematická, protože vypadá dost na pouhé slovní řešení. Proto musí být samozřejmě filosoficky prověřována. Ale vedle toho tu je jakási zkušenost, která nezávisle na této konstrukci napovídá, že něco takového jako „stát ven ze sebe“ či „být mimo sebe“ není zdaleka pouze vymyšleno. Ovšem také tato zkušenost musí být filosoficky prověřována.

13

Do této souvislosti ovšem náleží to, o čem se někdy mluví jako o „náboženské zkušenosti“. Chápejme to především jako zkušenost s náboženstvím a náboženskostí, i když se běžně myslí něco jiného, totiž to, s čím nebo s kým tu člověk dělá a má onu „zkušenost“. Jde nám tedy o něco takového, jako je zkušenost s dobrou literaturou, s hudbou, s vědou atd.